Născut la Berlin în 1917, de origine evreu, Stephane Hessel a devenit cetăţean francez în 1937, s-a angajat în mişcarea de Rezistenţă în anii ocupaţiei naziste, a scăpat cu viaţă din lagărele de concentrare de la Buchenwald şi Dora, a fost diplomat, iar în 1948 a fost unul dintre intelectualii care au redactat Declaraţia Universală a Drepturilor Omului. În timpul războiului din Algeria, a militat pentru independenţa coloniei franceze. *Indignaţi-vă*!, cartea lui, s-a constituit într-un fenomen de librărie în întreaga Europă.

STEPHANE HESSEL

INDIBNAŢI-VI!

Traducere din limba franceză Adriana Bădescu

Cuvânt înainte

Valentin Nicolau

Postfaţă Sylvie Crossman

NEMIRA

Coperta: Valentin NICOLAU Imaginea copertei: Dan PERJOVSCHI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României HESSEL, STEPHANE

Indignaţi-vă! / Stăphane Hessel. – trad.: Adriana Bâdescu; cuv. Înainte: Valentin Nicolau; postf.: Sylvie Crossman.

— Bucureşti: Nemira Publishing House, 2011

ISBN 978 – 606 – 579 – 198 – 5

I. Bădescu, Adriana (trad.)

II. Nicolau, Valentin (pref.)

III. Crossman, Sylvie (postf.)

94 (100) 327 (100)

Stephane Hessel

INDIGNEZ-VOUS!

Redactor: Nicoleta GHEMENT Tehnoredactor: Stelian BIGAN
Tiparul executat de FED PRINŢ SA.

ISBN 978 – 606 – 579 – 198 – 5
Angelus Novus, Paul Klee, 1920, acuarelă, Muzeul Israelian, Ierusalim în cuprinsul textului său, Stephane Hessel menţionează această lucrare a lui Klee, dar şi comentariul pe care filosoful german Walter Benjamin îl face în ale sale *Teze asupra filosofiei istoriei*, scrise în 1940, cu privire la şocul stârnit de pactul germano-sovietic. Walter Benjamin a fost primul proprietar al acuarelei, pe care a perceput-o ca pe un înger ce respinge „această furtună pe care o numim progres”.

Cuvânt înainte

Francez născut în Germania, erou al Rezistenţei, deportat la Buchenwald, condamnat la moarte prin spânzurare, membru al comisiei care a redactat Declaraţia Universală a Drepturilor Omului, ambasador al Franţei la ONU, evreu propalestinian, Anti-Sarko, *Bătrânul Indignat* de 94 de ani continuă să uluiască şi să-şi contrarieze contemporanii. Stephane Hessel şi-a transformat viaţa într-un model de militantism politic.

E greu de spus dacă succesul acestui manifest politic era predictibil. Un milion şi jumătate de exemplare vândute în şaptesprezece ţări! E poate mai degrabă succesul unui om, decât al textului său, căci

Valentin Nicolau nu cred că o altă „biografie”, mai cuminte, ar fi născut o asemenea reacţie în conştiinţele cititorilor europeni.

Istoria textului începe cu puţin înainte de alegerile

prezidenţiale din mai 2007. Atunci, candidatul Nicolas Sarkozy făcea o haltă pe platoul montan des Glieres, loc cu mare încărcătură în memoria luptătorilor din al Doilea Război Mondial. Aici promite veteranilor Rezistenţei că, dacă va fi ales preşedinte, va reveni în fiecare an. Noul preşedinte se va întoarce în glorie anul următor, apoi din ce în ce mai discret. „Pelerinajul” din 2008 a avut parte de o mediatizare deosebită şi a determinat ca în mai 2009, la iniţiativa Citoyens Resistants d’Hier et d’Aujourd’hui, să se organizeze o mare manifestaţie care să reamintească francezilor valorile republicane ale solidarităţii şi fraternităţii, ale convieţuirii şi justiţiei sociale, valori conţinute în programul Consiliului Naţional al Rezistenţei, redactat în 15 martie 1944. Atunci, în 2009, Stephane Hessel a vorbit adunării, iar discursul său s-a constituit, mai târziu, în bomba amorsată numită *Indignaţi-vă*!

Pentru Stephane Hessel „motivul esenţial al Rezistenţei a fost indignarea”. De aceea, conştient că sfârşitul său „nu e departe” îndeamnă: „Vă doresc tuturor, fiecăruia dintre voi, să vă indignaţi, să aveţi motive de

Cuvânt înainte indignare”. Rezistenţa a fost mai mult decât lupta împotriva ocupaţiei hitleriste. Programul elaborat în martie 1944 a stabilit setul de principii şi de valori care au stat la baza reconstrucţiei democraţiei franceze, s-au schiţat modelul de stat şi dimensiunile modernităţii ce urmau să călăuzească până spre sfârşitul secolului trecut gândirea de la Élysée. Politicile stabilite atunci aveau în vedere demnitatea cetăţeanului, care trebuia asigurată şi respectată printr-un sistem de asigurări sociale, echitatea socială, primatul interesului general faţă de cel particular, accesul tuturor copiilor la educaţie, presa independentă etc. Realităţile franceze ale anilor începutului de mileniu trei s-au depărtat de acele

deziderate. Distanţa dintre ce au vrut creatorii noii republici şi politicile promovate de conducătorii actuali produce mari tensiuni în starea de spirit a cetăţenilor din Hexagon. Ceea ce era atunci specific francezului revoluţionar – starea de indignare – nu mai este astăzi prezentă în societate la aceeaşi temperatură. Asta îl revoltă pe Stephane Hessel, faptul că francezul nu mai are aceeaşi capacitate de indignare, dovada unei resemnări nespecifice. Autorul crede sincer că prin indignare ne manifestăm grija de a nu lăsa valori importante să se degradeze.

Indignarea devine un fel de valoare absolută, semnul că individul social are încă puls, că se poate ridica să repună ordine în valorile sale şi ale comunităţii în care trăieşte. Contra apatiei şi indiferenţei, indignarea este premisa acţiunii civice.

Lui Stephane Hessel i s-a reproşat că înlocuieşte problemele cu vinovăţiile. Sau că indignarea nu este suficientă, fiecare dintre noi fiind posesorul propriei indignări, iar indignarea cuiva n-ar avea valoare mai mare decât a altcuiva. Că indignarea pentru indignare nu e un mod de a gândi. I s-a reproşat că nu cere francezilor nici să iasă în stradă, nici să facă o nouă revoluţie, nici să răstoarne actuala guvernare. Ci doar să se indigneze. Dar Hessel ştie ce spune şi ce cere. Ştie că, dacă francezii se vor indigna în masă, vor găsi singuri modalităţile de acţiune, aşa cum au făcut în 1789, sau pe vremea când organizau rezistenţa antifascistă, în anii ’40, sau când îi forţau demisia lui de Gaulle, în anii ’60. Ceea ce le cere Hessel francezilor este însuşi fundamentul oricărei schimbări: Priviţi critic prezentul şi, indignându-vă, refuzaţi să-l acceptaţi. Priviţi critic viitorul pe care acest

prezent vi-l impune şi, indignându-vă împotriva lui, construiţi viitoruri alternative. Acesta este mesajul său adresat Franţei.

Iar francezii l-au înţeles şi tocmai de aceea mesajul a avut o forţă comparabilă doar cu celebrul „J'accuse" al lui Emile Zola, formulat cu un secol mai devreme.

Toate reproşurile ce i se pot aduce sunt risipite de faptul că adevărul unui om nu e doar în ceea ce gândeşte, ci şi în ceea ce el alege ori refuză să facă. Apelul omului Stephane Hessel ne aduce în plin adevăr, de aceea nu putem să nu-i dedicăm măcar un moment de fraternizare, citindu-l.

Textul lui Stephane Hessel este evident scris pentru francezi, chiar dacă i-a sedus şi pe germani, şi pe englezi. E un manifest receptabil de occidentalul care trăieşte astăzi în aceeaşi atmosferă social-politică, acelaşi ambient al „corupţiei la vârf, al idealurilor pierdute, al distanţei din ce în ce mai mari dintre bogaţi şi săraci, al dictaturii pieţelor financiare. Europa e plină de milioane de potenţiali indignaţi. O parte din ei se şi manifestă. Aş putea fi sceptic că manifestul lui Stephane Hessel va avea în România un ecou comparabil cu cel produs în lumea occidentală. Nu pentru că lectura ar putea părea uşor prea rece, având în vedere specificitatea problematicilor expuse, căci, dincolo de raportarea la contextul francez, textul are

 o încărcătură care transcende. Atinge sensibilităţi universal umane, expune motive care nu mai ţin doar de un anume tipar de stat, de o anume societate, ci de toţi oamenii, din toate societăţile. Pentru că pe parcursul ultimelor două decenii românii au suportat

prea multe, chiar şi atunci când ştiau că sunt îndreptaţi într-o direcţie greşită, fără să ajungă la indignarea la care îndeamnă Hessel. Aş putea fi, deci, sceptic, dar nu sunt. Dacă acest domn de aproape 94 de ani nu este sceptic faţă de pasivitatea din ultimii ani a francezilor, scepticismul nostru, al celor mult mai tineri, nu ar fi decât scuza confortabilă a propriului nostru refuz de a ne indigna.

Un echivalent pentru *Indignaţi-vă*! este *Deşteaptă-te*!, doar că, în fapt, imperativul din imnul naţional a depăşit rareori starea de declaraţie cântată. O atitudine pe care am falsat-o cel mai adesea. În cazul românilor, predispoziţia spre indignare are ritmuri istorice de exprimare mult mai lente. „Vegetal” sau nu, poporul român a fost maidegrabă „antrenat” să se supună voinţei altora, dobândind o capacitate de a suporta demnă de remarcat, reflectată în puţinele momente în care şi-a contrazis propria înţelepciune conform căreia „capul plecat sabia nu-l taie”. Până şi

 alegerea conducătorilor a fost privită ca o fatalitate, suportată cu stoicism, mai ales atunci când şi-a dat seama că nu doar s-a înşelat, ci s-a şi lăsat furat. Totuşi, afirmaţia că „mămăliga nu explodează” s-a dovedit a fi falsă în 1989. Asta nu înseamnă că, la peste douăzeci de ani de la Revoluţie, românii fac deja diferenţa dintre a supravieţui istoriei şi a o scrie.

Ultimii ani, trăiţi sub semnul deriziunii concentrate, ne îndeamnă spre nevoia unei concluzii asupra întregii perioade postdecembriste. Astăzi, mai mult ca oricând, a devenit evident că România se află pe un drum greşit. Statul român a ajuns arma ţinută la tâmpla cetăţenilor pe care puterea politică îi jefuieşte zilnic. Statul român a devenit sluga unei bande mafiote care a subordonat totul propriilor interese. Se opune cineva? Există o opoziţie

coerentă care să lupte pentru cetăţenii tăcuţi de felul lor? Mai degrabă mass-media se manifestă ca opoziţie şi asta oferă ambiguităţi suplimentare în societate. Absenţa indignării exprimate ne-a transformat în complici.

Pe fondul unei ineficiente sistematice a guvernării proliferează inechitatea şi injustiţia socială. Sărăcia s-a extins, mărind prăpastia dintre cei bogaţi/îmbogăţiţi şi cei săraci/sărăciţi. Ultimii ani au exacerbat

indiferentismul şi individualismul. Suntem împinşi să trăim din ce în ce mai mult ca prădători solitari, pentru care *celălalt* e mai degrabă un duşman, numit concurent pentru a legitima efortul de a-l distruge. „Fraternitate" este un concept demonizat de o sintagmă perfidă, „interesul naţional". O naţiune se construieşte prin fraternizarea cetăţenilor în propriul interes. În absenta acestuia, interesul naţional se reduce la interesul lacom al puterii politice, devenite proprietară a statului. Preocuparea puterii politice faţă de cetăţeni se rezumă la a le impune „solidaritatea" cu jefuitorii, pentru propria lor jefuire. Sesizând înşelăciunea, oamenii s-au ataşat şi mai mult de „interesul privat", pentru simplul motiv că e singurul realist şi nepervertibil. Statul social, adică statul naţiunii, este abandonat şi înlocuit cu statul captiv, slujbaş al deţinătorilor puterii politice. Semnalul abandonării a fost dat de însuşi preşedintele României, atunci când a decis că „statul român nu mai poate fi responsabil pentru toţi cetăţenii săi". Statul este deja şi se doreşte a fi şi în continuare responsabil doar pentru elita partidului de guvernământ. Ne-am indignat?

Şi indignarea a fost tranzacţionată uneori. Predispoziţia de a negustori orice, chiar adevăruri şi

libertăţi, le-a adus unora un mic

avantaj personal, contribuind la triumful naţional de a fi supravieţuit împreună. Fiecare după posibilităţile sale de a se fi asociat puterii a beneficiat măcar o vreme de jefuirea şi umilirea altora. Practică veche la români, de ce ne-am indigna?

Pe de o parte, guvernanţii fac tot posibilul ca statul să preia controlul asupra justiţiei, a partidelor şi a sindicatelor, a economiei prin fondurile de pensii şi de sănătate, a presei. Pe de altă parte, statul se debarasează de responsabilităţile faţă de proprii cetăţeni, generând precaritate nu doar în învăţământ, sănătate şi cultură, injustiţie şi securitate personală, dar şi în instituţiile supravieţuirii: locurile de muncă, salariile, pensiile şi alte venituri din muncă, preţurile bunurilor esenţiale – de la hrană la locuinţă şi energie. Deciziile guvernului de a impune taxe şi impozite mai mari cetăţenilor, faţă de care nu se consideră responsabil, nu conduc la asumarea unor responsabilităţi mai mari faţă de contribuabil, ci la răsplătirea pe măsură a clientelei politice. Politica a fost privatizată în beneficiul unei grupări organizate după reguli mafiote, cu „soldaţi”, „naşi” şi „capo di tutti capi”, şi doar asasinarea *ad litteram* este înlocuită de umilirea publică

 a adversarilor, prin campanii de presă sau prin spectacole cu „mascaţi”. Cât de mare ne e indignarea faţă de toate acestea?

Individualismul a fost supralicitat şi politica de dezbinare naţională şi socială a devenit instrumentul preferat de guvernare. Idealurile unei ţări sunt doar citite pe fugă la adunările publice cu ocazia diferitelor comemorări care s-au transformat pentru politicieni în bune prilejuri de a se lupta cu adversarii, de a mai măguli populaţia şi de a mai face niscaiva promisiuni. Istoria

rămâne în manuale, nu mai iese în stradă. Indignarea se dizolvă în comoditatea privitului la televizor. Uitându-ne la micul ecran, ne abandonăm confortului de a-i lăsa pe alţii să se indigneze în locul nostru.

Se invocă scuza de a fi lipsiţi de alternativă. Dar tocmai blocajul pe care îl trăim ar trebui să ne enerveze din nou. Să ne ridice din amorţeală, determinându-ne să înlocuim politica privatizată cu una care să restabilească demnitatea şi interesele comunităţii. Ar trebui să oprim modelul economic şi social care până acum a generat inechitate şi nu a produs dezvoltare, cu certitudine el este epuizat. Altfel suntem condamnaţi la eşec şi la marginalitate. Dacă anumite partide politice au eşuat, dacă anumite curente ideologice s-au

dovedit incapabile să genereze idei şi acţiuni viabile, asta nu înseamnă că sunt epuizate toate soluţiile. Este o minciună că ceea ce trăim ar fi unica soluţie. Există şi un alt fel de a face politică şi vedem asta zilnic, în multe din ţările din jurul nostru. Sunt oameni la fel ca noi: nici mai îndrăzneţi, nici mai fricoşi, nici mai deştepţi, nici mai proşti, nici mai buni, nici mai răi. Doar că au practicat două atitudini faţă de care noi suntem încă reticenţi: s-au indignat şi au cerut ca indignarea lor să fie respectată.

Un mare cutremur sau o inundaţie reprezintă un viitor indezirabil, în faţa căruia te resemnezi sau din calea căruia fugi, evitându-l. Dar un viitor al sărăciei, al înapoierii, al umilinţei şi al lipsei de putere, proiectat de actuala guvernare, este un viitor în faţa căruia trebuie să te indignezi, respingându-l. Respingându-l, se deschide larg uşa unui orizont alternativ, unor opţiuni devenite posibile, unei răscruci. Să vedem în răscrucea la care ne aflăm posibilitatea de a stabili obiective clare pentru

dezvoltarea economică şi socială, un nou proiect de societate care să pună capăt subdezvoltării, căci instrumentele dezvoltării nu sunt altele decât rutinele europene care oricum se cer respectate. Atunci modernizarea statului va fi o

17

Valentin Nicolau consecinţă implicită şi nu doar un efort impus ina-decvabil. Pentru toate acestea e nevoie la început de indignare, de ieşirea din letargia supunerii sub vremuri. E nevoie ca şi ceilalţi intelectuali să devină vocali, nu doar cei care au trădat înrolându-se în solda puterii pentru a o cauţiona şi pentru a ţine în amorţire masele ce priveau spre ei aşteptând în zadar un semn de indignare care să-i mobilizeze.

Trădările cele mai mari le-am făcut faţă de propriile noastre idealuri. Este momentul în care trebuie să ni le reamintim. Speranţa trebuie reîncărcată cu obiective precise, cu orizonturi de aşteptare concrete. Meri-tocraţia, reinventata. Atâta impostură şi farsă nu sunt de ajuns pentru a ne indigna într-un glas? Când în lume se vorbeşte deja de nevoia construirii unei societăţi a conştiinţei, să nu ne revolte egoismul amoral care ne-a înconjurat, copleşindu-ne?

Cel mai adesea românul a înlocuit indignarea cu batjocorirea răului. A râs, suportându-l mai uşor. Vin momente însă când ironia şi satira nu mai sunt suficiente. Trăim într-o Românie ce se descompune zilnic, captivi neputinţei induse. Indignarea poate începe cu o încruntare a frunţii, cu un pumn încleştat. Dar şi cu privirea fermă că împreună ne putem schimba soarta.

18

Cuvânt înainte cu surâsul celui stăpân pe sine, care nu mai e dispus să i se dispreţuiască viaţa. *Indignaţi-vă*! ne îndeamnă la o „insurecţie paşnică”, în fapt, la a ne pune în

acord gândurile cu vorbele, vorbele cu faptele.

Valentin Nicolau

93 de ani. Fără îndoială, ultima etapă. Sfârşitul nu este departe. Iată o şansă extraordinară, de care pot profita pentru a rememora ceea ce a constituit un veritabil soclu al angajamentului meu politic: anii luptei în cadrul mişcării de Rezistenţă şi programul elaborat, acum şaizeci şi şase de ani, de Consiliul Naţional al Rezistentei. Lui Jean Moulin i se datorează, în cadrul acestui Consiliu, reunirea tuturor componentelor Franţei ocupate – mişcările, partidele, sindicatele – pentru a-şi proclama adeziunea la lupta francezilor şi la unicul lider pe care ei îl recunoşteau: generalul de Gaulle. La Londra, unde în 1941 m-am alăturat generalului, am aflat că membrii Consiliului puseseră la punct

21

Stephane Hessel un program, îl adoptaseră pe data de 15 martie 1944 şi propuseseră pentru Franţa liberă un ansamblu de principii şi valori menite să se afle la baza democraţiei moderne franceze.1

Astăzi, mai mult ca niciodată, avem nevoie de aceste principii şi valori. Nouă, tuturor, ne revine misiunea de a veghea ca societatea noastră să continue să fie una de care să putem fi mândri: nu societatea de azi, a expulzărilor, a muncitorilor la negru, a suspiciunilor la adresa imigranţilor, nu societatea de azi, în care pensiile şi asigurările sociale să fie periclitate, nu societatea de azi, în care presa scrisă şi audiovizuală se află în mâinile celor bogaţi – lucruri pe care ar fi trebuit să refuzăm să le acceptăm, dacă am fi fost veritabili urmaşi ai Consiliului Naţional al Rezistentei.

f y f începând cu 1945, după o tragedie atroce, forţele prezente în cadrul Consiliului şi-au asumat misiunea unei renaşteri ambiţioase. Să ne amintim că

atunci a fost înfiinţat sistemul de asigurări sociale, aşa cum l-a dorit Rezistenta, aşa cum stipula programul ei: „Un plan complet de asigurări sociale, menit să asigure tuturor cetăţenilor mijloacele de existenţă în toate acele cazuri în care

Indignaţi-vă ei sunt incapabili să şi le procure prin muncă”; „o pensie care să le permită vârstnicilor să-şi sfârşească zilele în mod demn”. Sursele de energie electrică, gazele naturale, minele şi marile bănci au fost naţionalizate. Exact un astfel de lucru preconiza în continuare programul: „Revenirea în proprietatea statului a marilor mijloace de producţie monopolizate, rodul muncii tuturor, a surselor de energie, a bogăţiilor subsolului, a companiilor de asigurări şi a marilor bănci”; „instaurarea unei veritabile democraţii economice şi sociale, implicând eliminarea de la conducerea economiei a marilor organizaţii economice şi financiare care visează la autonomia fată de stat”. Interesul general trebuie să primeze asupra celui particular, iar împărţirea justă a averilor create de masele muncitoare trebuie să fie mai presus de puterea banului. Rezistenţa propunea „o organizare raţională a economiei, care să asigure subordonarea intereselor particulare în faţa interesului general şi eliberarea de sub dictatura profesională instaurată după modelul statelor fasciste”, iar guvernarea provizorie a republicii se afirma ca susţinătoare a principiilor enumerate.

O democraţie veritabilă are nevoie de o presă independentă; Rezistenţa ştie acest lucru şi îl solicită, apărând „libertatea presei, onoarea şi independenţa sa faţă de stat, faţă de puterea banului şi de influenţele

străine”. Exact ceea ce prevedeau ordonanţele emise în privinţa presei încă din 1944 şi exact aceste elemente sunt astăzi în pericol.

Rezistenţa susţinea „posibilitatea efectivă a tuturor copiilor francezi de a beneficia de cea mai progresistă educaţie”, fără discriminare; reformele propuse în 2008, pe de altă parte, contravin principiului. Profesorii tineri, a căror acţiune eu o susţin, au mers până acolo încât au refuzat să aplice asemenea reforme şi au fost pedepsiţi prin reducerea salariilor. Ei s-au indignat, au dovedit „nesupunere”, au considerat că reformele sunt prea îndepărtate de idealul şcolii republicane, neizbutind să dezvolte suficient spiritul creativ şi critic şi fiind adecvate mai degrabă unei societăţi dominate de bani.

Astăzi, exact baza acelor cuceriri sociale ale Rezistenţei este repusă în discuţie.2

Raţiunea rezistenţei este indignarea

Ni se spune cu îndrăzneală că statul nu mai poate susţine costurile unor astfel de măsuri cetăţeneşti. Dar cum este posibil să nu mai dispună astăzi de banii necesari pentru a menţine şi a dezvolta aceste cuceriri, când bogăţia a crescut atât de mult de la eliberarea de forţele naziste, în vremea în care Europa era în ruine? Fiindcă puterea banului, combătută de Rezistenţă, n-a fost niciodată atât de mare, de arogantă şi de egoistă, infiltrându-şi propriii argaţi până în cele mai înalte sfere ale statului. Băncile, acum privatizate, se dovedesc îngrijorate în primul rând pentru dividendele lor şi pentru uriaşele salarii ale celor

 care le conduc, nicidecum pentru interesul general. Prăpastia dintre cei mai săraci şi cei mai bogaţi nu a fost niciodată atât de adâncă, iar goana după bani şi concurenta sunt mai susţinute decât oricând

înainte.

Raţiunea fundamentală a Rezistentei a fost indignarea. Noi, veteranii mişcării de Rezistenţă şi ai forţelor combatante ale Franţei eliberate, noi chemăm tânăra generaţie să reînsufleţească şi să transmită mai departe moştenirea Rezistenţei şi ideile sale. Pe tineri îi îndemnăm: preluaţi ştafeta, indignaţi-vă la rândul vostru! Autorităţile politice, economice, intelectuale şi societatea în ansamblul ei nu trebuie să capituleze şi nici să se lase impresionate de actuala dictatură internaţională a pieţelor financiare, care ameninţă pacea şi democraţia.

Vreau ca toţi împreună – şi fiecare la rândul său – să avem propria noastră raţiune de a ne indigna. Acest lucru este imperios. Atunci când ceva ne indignează aşa cum m-a indignat pe mine nazismul, atunci devenim bătăioşi, hotărâţi şi angajaţi. Ne alăturăm marelui curent al istoriei, care trebuie să continue prin fiecare dintre noi – un curent

26

Indignaţi-vă care se îndreaptă spre dreptate şi spre o mai mare libertate, dar nu spre această libertate fără frâu, aidoma vulpii în coteţul găinilor. Aceste drepturi, prevăzute în Declaraţia Universală redactată în 1948, au un caracter universal. Dacă ştiţi pe cineva căruia îi sunt refuzate, susţineţi-l, ajutaţi-l să le dobândească.

Două viziuni asupra istoriei

Atunci când încerc să înţeleg ce anume a cauzat apariţia fascismului, cum s-a putut să fim cotropiţi de el şi de regimul de la Vichy*, îmi spun că, în egoismul lor, cei bogaţi s-au temut teribil de revoluţia bolşevică. S-au lăsat dirijaţi de această frică. Dar dacă, astăzi la fel ca atunci, o minoritate activă va lua poziţie, va fi suficient, vom avea astfel punctul pe care să sprijinim pârghia. Fireşte, trăirile unui vârstnic ca mine, născut în 1917, diferă mult de cele ale tinerilor din ziua de azi.

— Guvernul colaboraţionist care a funcţionat în Franţa în perioada ocupaţiei naziste, între iulie 1940 şi august 1944 (n.tr.).

Le cer adesea profesorilor de liceu permisiunea de a mă adresa elevilor, cărora le spun: voi nu aveţi aceleaşi motive evidente de a vă angaja în luptă. Pentru noi, rezistenţa însemna refuzul de a accepta ocupaţia germană şi înfrângerea. Era deci relativ simplu. La fel de simplu ca tot ceea ce a urmat – decolonizarea. Şi apoi Războiul din Algeria. Trebuia ca Algeria să-şi dobândească independenţa, fără îndoială. Iar în ceea ce-l priveşte pe Stalin, cu toţii am aplaudat victoria Armatei Roşii împotriva naziştilor. Dar imediat ce am aflat despre marile procese din epoca stalinistă, din 1935, şi cu toate că era necesar să păstrăm o cale deschisă către comunism, pentru a contrabalansa capitalismul american, nevoia de a ne opune unei asemenea forme insuportabile de totalitarism s-a impus cu de la sine putere. În îndelungata mea viaţă, am avut o serie considerabilă de motive pentru a mă indigna. Aceste motive au avut la bază mai puţin un nivel emoţional, cât mai degrabă voinţa de angajare. Tânăr absolvent de şcoală normală, am fost puternic marcat de opera lui Sartre – un coleg mai vârstnic. *Greaţa* şi *Zidul*, nu *Fiinţa* şi *neantul*, au avut un rol decisiv în modelarea gândirii mele.

Sartre ne-a învăţat să ne spunem: „Noi, ca indivizi, suntem responsabili”. Era un mesaj de tip libertarian, care afirma că responsabilitatea individuală nu se supune niciunei puteri, niciunui dumnezeu. Dimpotrivă, fiecare dintre noi trebuie să se angajeze în luptă în numele

responsabilităţii sale de fiinţă umană. Când am început cursurile şcolii normale din strada Ulm, în Parisul anului 1939, am făcut-o ca un fervent discipol al filosofului Hegel şi am urmat cursul lui Maurice Merleau-Ponty. Materia sa explora experienţa concretă, aceea a corpului fizic şi a relaţiilor sale cu percepţia lumii din jur. Dar optimismul meu natural, care voia ca tot ce este dezirabil să fie şi posibil, mă îndrepta mai degrabă spre Hegel. Conform hegelianismului, îndelungata istorie a omenirii are un sens anume: acela al libertăţii omului care progresează etapă cu etapă. Istoria este alcătuită din şocuri succesive, concretizându-se în abordarea provocărilor. Istoria socială se dezvoltă şi, în final, odată ce omul şi-a atins libertatea deplină, ajungem la statul democratic în forma sa ideală.

Desigur, există şi o altă concepţie asupra istoriei. Progresul înregistrat prin libertate, prin competiţie, prin goana după „mereu mai mult” poate fi resimţit ca un uragan distrugător. Aşa şi-l reprezenta un prieten al tatălui meu, cel care, împreună cu el, a tradus în limba germană romanul-fluviu *în căutarea timpului pierdut,* de Marcel Proust. Mă refer la filosoful german Walter Benjamin. El a extras un mesaj pesimist din tabloul *Angelus Novus* al pictorului elveţian Paul Klee, în care îngerul deschide braţele ca pentru a zăgăzui o furtună pe care el o echivalează cu progresul. Pentru Benjamin, care s-a sinucis în 1940 în încercarea de a eluda nazismul, istoria se concretizează în irezistibila înaintare dintr-o catastrofă în alta.

Indiferenţa:

cea mai distructivă atitudine într-adevăr, motivele de indignare pot părea astăzi mai puţin limpezi sau lumea poate părea prea complicată. Cine comandă, cine decide?

Nu este întotdeauna simplu de diferenţiat numeroasele curente care ne guvernează. Nu mai avem de-a face cu o mică elită, ale cărei acţiuni le înţelegem clar. Trăim într-o lume vastă, caracterizată în mod evident de numeroase interdependenţe, într-o societate mai interconectată decât oricând înainte. Dar în această lume se petrec lucruri insuportabile. Pentru a le percepe, trebuie să ne uităm bine, să cercetăm. Iată de ce le spun tinerilor: căutaţi puţin, şi veţi găsi. Cea mai rea atitudine este

33

Stephane Hessel indiferenţa, este răspunsul de tip: „Eu nu pot să fac nimic, dar mă descurc”. Comportându-vă astfel, pierdeţi una dintre componentele esenţiale ale firii umane – o componentă indispensabilă: capacitatea de indignare şi consecinţa ei, angajarea în acţiune.

Putem identifica deja două noi mari provocări.

1. Uriaşa prăpastie existentă între cei foarte săraci şi cei foarte bogaţi, prăpastie care continuă să se adâncească. Aceasta este una dintre „inovaţiile” secolelor XX şi XXI. Cei mai săraci locuitori ai lumii câştigă astăzi abia echivalentul a doi dolari pe zi. Nu putem accepta ca o asemenea prăpastie să devină şi mai mare. Simpla constatare a faptului este de natură să ne incite la acţiune.

9

2. Drepturile omului şi starea planetei. După eliberare, am avut şansa de a contribui la redactarea Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului, adoptată de Organizaţia Naţiunilor Unite pe

10 decembrie la Paris, la Palais de Chaillot. În calitate de şef de cabinet al lui Henri Laugier, secretar general adjunct al ONU şi secretar al

34

INDIGNAŢI-VĂ

Comisiei pentru drepturile omului, am participat,

alături de alţii, la redactarea declaraţiei. Nu aş putea omite, vorbind despre elaborarea ei, rolul lui René Cassin, comisar naţional pentru justiţie şi educaţie în guvernul Franţei libere de la Londra, în 1941, laureat al Premiului Nobel pentru Pace în 1968, şi nici contribuţia lui Pierre Mendes France în cadrul Consiliului economic şi social, care a recitit textele elaborate de noi, înainte de a fi examinate de A Treia Comisie a Adunării Generale, care răspundea de problemele sociale, umanitare şi culturale. Din cadrul comisiei făceau parte cele cincizeci şi patru de state membre ale Naţiunilor Unite, eu deţinând funcţia de secretar. René Cassin este cel care a insistat ca drepturile omului să fie denumite „universale”, nu „internaţionale”, aşa cum propuseseră englezii. Fiindcă la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, miza era una considerabilă: eliberarea de ameninţările pe care totalitarismul le comportă asupra omenirii. În acest scop, era necesar ca statele membre ale ONU să se angajeze că vor respecta drepturile universale. Astfel putea fi combătut argumentul

 deplinei suveranităţi, de care o ţară se putea prevala atunci când comitea crime împotriva urnanităţii între propriile sale graniţe. În această situaţie se aflase Hitler, care se considera stăpân absolut în ţara lui, autorizat deci să provoace un genocid. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului îşi trage seva, printre altele, din respingerea unanimă a nazismului, fascismului şi totalitarismului, dar şi – graţie prezenţei noastre – din spiritul mişcării de Rezistenţă. Eu am considerat că se impun acţiuni rapide, pentru a nu ne lăsa amăgiţi de ipocrizia unora dintre învingători, care îşi declarau adeziunea la astfel de valori fără a avea şi intenţia de a le promova cu sinceritate, valori pe care noi intenţionam să le impunem.3

Nu rezist dorinţei de a cita articolul 15 din

9

cuprinsul Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului: „Orice persoană are dreptul de a avea o naţionalitate”; articolul 22: „Orice persoană, în calitatea sa de membru al societăţii, are dreptul la asigurări sociale; acestea au rolul de a asigura satisfacerea drepturilor de natură economică, socială şi culturală indispensabile demnităţii şi

36

Indignaţi-vă

liberei dezvoltări a personalităţii sale, prin efort naţional şi cooperare internaţională, ţinând seama de tipul de organizare şi de resursele fiecărei ţări”. Cu toate că are doar un caracter social, nu juridic, declaraţia a jucat un rol important după 1948; graţie ei, fostele colonii şi-au câştigat independenţa, textul ei înflăcărând inimile popoarelor în lupta lor pentru libertate.

Constat cu plăcere că, în decursul ultimelor decenii, au devenit tot mai numeroase organizaţiile nonguvernamentale şi mişcările sociale precum ATTAC (Association pour la Taxation des Transactions Financieres – Asociaţia pentru impozitarea tranzacţiilor financiare), FIDH (Federation Internaţionale des Droits de PHomme – Federaţiain temaţională pentru drepturile omului), Amnesty International etc. – organizaţii active în domeniul drepturilor omului. Este evident că, pentru a fi eficienţi în epoca actuală, trebuie să acţionăm împreună, profitând de toate mijloacele moderne de comunicare.

Pe cei tineri îi îndemn mereu: priviţi în jurul vostru şi veţi găsi motive de indignare – modul în care sunt trataţi imigranţii, persoanele fără drept

37

de rezidenţă, rromii. Veţi găsi situaţii concrete care

vă vor îndemna să treceţi la ferme acţiuni

9 J

cetăţeneşti. Căutaţi şi veţi găsi!

Indignarea mea faţă de problema palestiniană

În prezent, principalul meu motiv de indignare se referă la Palestina, la Fâşia Gaza, la Cisiordania. Conflictul din acea regiune este el însuşi izvor de indignare. Trebuie în mod categoric să citiţi raportul referitor la Gaza, întocmit de Richard Goldstone în septembrie 2009. În cuprinsul lui, acest judecător sud-african, evreu care se declară sionist, acuză armata israeliană că a comis „acte asimilabile crimelor de război şi, poate, în anumite circumstanţe, chiar crimelor împotriva umanităţii” în timpul operaţiunii intitulate „Plumb topit”, care a durat trei săptămâni. Eu însumi m-am întors în Gaza în 2009, unde am putut pătrunde

Împreună cu soţia mea graţie paşapoartelor diplomatice pe care le deţinem, pentru a verifica personal ceea ce susţinea raportul. Persoanele care ne însoţeau nu aveau permisiunea de a intra în Fâşia Gaza şi în Cisiordania. Am vizitat de asemenea taberele refugiaţilor palestinieni create după 1948 de UNRWA (agenţia Naţiunilor Unite); acolo, peste trei milioane de palestinieni alungaţi de Statul Israel de pe pământurile lor aşteaptă să revină acasă – o revenire din ce în ce mai problematică. Fâşia Gaza, pe de altă parte, este o închisoare fără gratii, sub cerul liber, pentru un milion şi jumătate de palestinieni – o închisoare în care ei se organizează pentru a supravieţui. Mai impresionante decât distrugerile materiale, ca aceea a spitalului Semilunii Roşii în timpul operaţiunii sus-amintite, sunt comportamentul celor din Gaza, patriotismul lor, dragostea pe care o dovedesc

pentru plajele şi marea lor, constanta lor preocupare pentru bunăstarea copiilor lor, numeroşi şi veseli. Am fost impresionaţi de modul ingenios în care ştiu să facă faţă tuturor lipsurilor care le-au fost impuse. I-am văzut lucrând cărămizi, în lipsa cimentului, pentru a-şi reconstrui

miile de case distruse de tancuri. Am înţeles că, într-adevăr, în cursul operaţiunii „Plumb topit” a armatei israeliene, în rândul palestinienilor s-au înregistrat o mie patru sute de decese – inclusiv femei, copii, bătrâni – comparativ cu numai cincizeci de răniţi printre soldaţii israelieni. Sunt de acord cu concluziile raportului Goldstone. Faptul că evreii pot comite ei înşişi crime de război mi se pare intolerabil. Din păcate, trecutul ne oferă puţine exemple de popoare care învaţă din propria lor istorie.

Ştiu că organizaţia Hamas – care a câştigat ultimele alegeri legislative – nu a putut evita lansarea unor rachete asupra oraşelor israeliene, ca răspuns la izolarea şi la blocada care îi afectează pe cei din Gaza. Consider, desigur, că terorismul este inacceptabil, însă trebuie să recunoaştem că, atunci când este supusă cu ajutorul unor mijloace militare superioare, populaţia nu poate reacţiona decât violent.

A câştigat Hamas ceva lansând rachete asupra oraşului Sderot? Răspunsul este „nu”. Cauza lor nu a fost servită astfel, însă gestul poate fi explicat prin exasperarea resimţită de cetăţenii din

Gaza. Prin exasperarea lor trebuie să înţelegem violenţa ca pe un regretabil efect al unor situaţii inacceptabile pentru cei pe care îi afectează. Astfel, putem

spune că terorismul este o formă de exasperare, şi că această exasperare este un termen negativ. Fiindcă nu ar trebui să ne exasperăm, ci să sperăm. Exasperarea este o negare a speranţei. Deşi este de înţeles – aş spune chiar naturală, firească – nu este şi acceptabilă, fiindcă nu permite obţinerea de rezultate capabile să ne ofere speranţă.

Nonviolenţa, drumul pe care trebuie să învăţăm să-l urmăm

Sunt convins că viitorul aparţine nonviolenţei, armoniei dintre diferitele culturi. Aceasta este calea pe care trebuie să păşească omenirea în următoarea sa etapă de evoluţie. Şi astfel, iar aici mă alătur lui Sartre, nu-i putem scuza pe teroriştii care aruncă bombe, însă îi putem înţelege. Sartre scria în 1947: „Recunosc faptul că violenţa, indiferent de forma sub care se manifestă, este un eşec. Este însă un eşec inevitabil, fiindcă trăim într-o lume a violenţei. Şi dacă este adevărat că, răspunzând la violenţă cu violenţă, riscăm s-o perpetuăm, la fel de adevărat este şi faptul că aceasta este unica modalitate de a o stopa”.[4] Eu aş adăuga însă

că nonviolenţa este o cale mai sigură de a o stopa. Noi nu putem susţine terorismul, aşa cum a făcut-o Sartre în numele aceluiaşi principiu în timpul Războiului din Algeria sau când a fost comis atentatul asupra sportivilor israelieni, la Jocurile Olimpice din 1972, de la München. Sartre însuşi a început să se îndoiască, spre sfârşitul vieţii, de motivele şi de raţiunea terorismului. Este mai important să spunem că „violenţa nu este o metodă eficace”, decât să decidem dacă trebuie sau nu să-i condamnăm pe cei care apelează la ea. Terorismul nu este eficace. În ideea de eficacitate trebuie să includem aşteptările nonviolente.

Dacă există o speranţă violentă, ea se regăseşte în versurile lui Guillaume Apollinaire – „Speranţa este violentă” – nu în politică. În martie 1980, cu trei săptămâni înainte de a se stinge, Sartre declara: „Trebuie să încerc să explic de ce lumea de astăzi, aşa oribilă cum e ea, nu este decât un moment în îndelungata dezvoltare istorică, de ce speranţa a fost întotdeauna una dintre forţele dominante ale revoluţiilor şi insurecţiilor, şi să demonstrez câtă speranţă se regăseşte încă şi azi în concepţia mea despre viitor”. [5]

Trebuie să înţelegem că violenţa întoarce spatele speranţei. E de dorit să preferăm speranţa, o speranţă a nonviolenţei. Acesta este drumul pe care trebuie să ne deprindem a-l urma. Atât în tabăra oprimaţilor, cât şi în cea a opresorilor, trebuie să ajungem la un compromis pentru a contribui la eradicarea oprimării; astfel ne vom putea elibera de violenta teroristă. Iată de ce nu trebuie să acceptăm să se acumuleze prea multă ură.

Mesajul unui Mandela sau al unui Martin Luther King este cât se poate de pertinent într-o lume care a depăşit faza confruntărilor ideologice şi a totalitarismului dominator. Este un mesaj de speranţă şi încredere în capacitatea societăţii moderne de a surmonta conflictele printr-o înţelegere reciprocă şi o perseverenţă vigilentă. Pentru a ajunge însă la un asemenea deziderat, este necesar să punem la temelie drepturile, a căror încălcare, indiferent cine o face, trebuie să ne stârnească indignarea. Încălcarea acestor drepturi este inacceptabilă.

Pentru o insurecţie paşnică

Am remarcat – şi din acest punct de vedere nu sunt singur – reacţia guvernului israelian la faptul că, în fiecare zi de vineri, cetăţenii din Bil id se îndreaptă, fără a azvârli

cu pietre, fără a folosi forţa, spre zidul împotriva existenţei căruia protestează. Autorităţile israeliene au numit demersul „terorism nonviolent”. Deloc rău... Trebuie să fii israelian ca să calífici nonviolenta ca fiind teroristă. Şi trebuie mai cu seamă să fii stânjenit de eficacitatea cu care nonviolenta atrage adeziunea, înţelegerea şi susţinerea tuturor celor care, la nivel mondial, se opun opresiunii.

Concepţiile productiviste, promovate de Occident, au antrenat lumea întreagă într-o criză din

care trebuie să ieşim printr-o ruptură totală cu goana după „mereu mai mult”, atât în plan financiar, cât şi în domeniul ştiinţific şi în cel tehnic. A venit vremea ca preocuparea pentru chestiunile de etică, dreptate şi echilibru durabil să devină primordială. Altfel, ne vom confrunta cu riscuri dintre cele mai grave – riscuri care pot pune punct aventurii umane pe o planetă pe care viaţa omenească ar deveni imposibilă.

Este adevărat însă că, din 1948, au fost înregistrate progrese considerabile: decolonizarea, sfârşitul politicii de apartheid, destrămarea Uniunii Sovietice, căderea Zidului Berlinului. Pe de altă parte, primii zece ani ai secolului XXI au însemnat un regres. După părerea mea, această perioadă de regres se explică prin mandatul de preşedinte deţinut în Statele Unite ale Americii de George W. Bush, prin evenimentele din 11 septembrie şi consecinţele lor dezastruoase, precum intervenţia militară în Irak. Am trecut de asemenea printr-o criză economică, dar nu am iniţiat o nouă politică de dezvoltare. În mod similar, summitul de la Copenhaga pe tema schimbărilor climatice nu a permis adoptarea unei politici

reale de protejare a planetei. Ne aflăm într-un

moment critic, la o răspântie între ororile primului deceniu al noului secol şi posibilităţile pe care ni le oferă deceniile următoare. Dar trebuie să sperăm, să nu ne pierdem niciodată speranţa. Deceniul precedent, cel al anilor ’90, a fost caracterizat de progrese substanţiale. ONU a izbutit să organizeze conferinţe precum cea din 1992, de la Rio de Janeiro, cu privire la mediul înconjurător, ori cea din 1995, de la Beijing, pe tema femeilor; în septembrie 2000, la iniţiativa secretarului general, Kofi Annan, cele 191 de state membre ale ONU au adoptat declaraţia privitoare la „cele opt obiective de dezvoltare în noul mileniu”, prin care ţările semnatare se angajează, în primul rând, să reducă la jumătate nivelul sărăciei în lume, până în anul 2015. Marele meu regret este acela că nici Obama şi nici Uniunea Europeană nu au adus încă nicio contribuţie la iniţierea unei faze constructive, care să aibă la bază valorile fundamentale despre care aminteam anterior.

Cum să închei acest apel la indignare? Subliniind încă o dată că pe 8 martie 2004, cu ocazia celei de-a şaizecea aniversări a Programului adoptat

49

Stephane Hessel de Consiliul Naţional al Rezistentei, noi, veteranii mişcării de Rezistentă şi ai forţelor combatante ale Franţei libere (1940 – 1945), am declarat că, în mod cert, „nazismul a fost înfrânt graţie sacrificiului făcut de fraţii şi surorile noastre din Rezis

9 y tentă şi din Organizaţia Naţiunilor Unite, în lupta împotriva barbariei fasciste. Dar această ameninţare n-a dispărut cu desăvârşire încă, iar mânia noastră împotriva nedreptăţilor este şi astăzi la fel de aprigă”.6

Nu, această ameninţare nu a dispărut în totalitate. De aceea chemăm şi astăzi la „o veritabilă insurecţie paşnică împotriva mijloacelor de comunicare în masă care ne propun ca viitor pentru tineretul nostru societatea de

consum, dispreţul la adresa celor slabi şi a culturii, amnezia generalizată şi concurenţa acerbă a tuturor împotriva tuturor”.

Celor care vor trăi în secolul XXI, noi le spunem, cu afecţiune:

A CREA ÎNSEAMNĂ A REZISTA. A REZISTA ÎNSEAMNĂ A CREA.

NOTE

ale editorului francez de comun acord cu autorul

Fondat în clandestinitate pe 27 mai 1943 la Paris, de reprezentanţii celor opt mari mişcări ale Rezistenţei; ai celor două mari sindicate antebelice, CGT şi CĂC (Confederaţia Generală a Muncii şi Confederaţia Franceză a Muncitorilor Creştini); şi ai celor şase principale partide politice ale celei de-a Treia Republici (printre care cel comunist şi cel socialist), Consiliul Naţional al Rezistenţei (CNR) şi-a organizat prima reuniune pe data de 27 mai, sub preşedinţia lui Jean Moulin, delegat al generalului de Gaulle, care a dorit să fondeze organismul pentru a lupta mai eficient împotriva

naziştilor şi a-şi consolida legitimitatea în rândul Aliaţilor. De Gaulle a cerut Consiliului să elaboreze un program de guvernare în vederea eliberării Franţei. Programul a generat numeroase controverse între CNR şi guvernul Franţei libere, la Londra şi în Alger, înainte de a fi adoptat, pe 15 martie 1944, de plenul CNR. Programul a fost înaintat în mod solemn de CNR generalului de Gaulle pe 25 august 1944, în clădirea Primăriei pariziene. Să remarcăm că ordonanţa privind presa a fost promulgată chiar pe 26 august şi că unul dintre principalii redactori ai programului a fost Roger Ginsburger, fiul unui rabin din Alsacia; sub pseudonimul Pierre Villon, el a devenit

secretarul general al Frontului Naţional pentru Independenţa Franţei, mişcare de rezistenţă creată de Partidul Comunist Francez în 1941, reprezentând această mişcare în sânul CNR şi al biroului său permanent.

În conformitate cu o estimare sindicală, valoarea pensiei a scăzut de la 75 – 80% din venit la aproximativ 50%, ca ordin de mărime. Jean-Paul Domin, conferenţiar la catedra de economie a

Note…

Universităţii din Reims Champagne-Ardennes, redactează în 2010, pentru Institutul European al Salariaţilor, o notă privind „asigurările suplimentare de sănătate”. În cadrul ei subliniază că accesul la o asigurare medicală suplimentară de calitate a devenit deja un privilegiu datorat poziţiei ocupate în cadrul companiei; că persoanele cele mai defavorizate renunţă la îngrijiri medicale adecvate ca urmare a lipsei asigurărilor suplimentare şi a sumelor mari datorate; că sursa problemei este faptul că salariul nu mai este baza drepturilor sociale – punctul central al ordonanţelor din 4 şi 15 octombrie 1945. Acestea girau înfiinţarea serviciului de asigurări sociale şi plasau gestionarea sa sub dubla autoritate a statului şi a angajaţilor. De la reformele Juppe, din 1995, stabilite prin ordonanţe guvernamentale, urmate de legea Douste Blazy (doctor în formare profesională) din 2004, sistemul de asigurări sociale este administrat în exclusivitate de stat. Spre exemplu, şeful statului este cel care-l numeşte, prin decret prezidenţial, pe directorul Casei Naţionale de Asigurări de Sănătate. În fruntea caselor departamentale de asigurări nu se mai află, ca imediat după

Note…

eliberare, sindicaliştii, ci autorităţile statului, în speţă

prefecţii. Reprezentanţii angajaţilor nu mai deţin decât un rol consultativ.

Declaraţia Universală a Drepturilor Omului a fost adoptată pe 10 decembrie 1948 la Paris, în cadrul Adunării Generale a Naţiunilor Unite, de 48 de state dintre cele 58 de membre. Opt s-au abţinut: Africa de Sud, din cauza politicii de apartheid pe care Declaraţia o condamna făţiş; Arabia Saudită, pe motivul egalităţii între bărbaţi şi femei; Uniunea Sovietică (Rusia, Ucraina şi Belarus), Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, care considerau că Declaraţia nu era suficient de explicită în privinţa drepturilor economice şi sociale şi a drepturilor minorităţilor; de asemenea, Rusia s-a opus propunerii australiene de a se înfiinţa o Curte Internaţională a Drepturilor Omului, care să aibă misiunea de a examina petiţiile adresate Organizaţiei Naţiunilor Unite; trebuie să amintim aici că articolul 8 al Declaraţiei prevedea pentru prima dată principiul recursului individual împotriva unui stat în caz de încălcare a drepturilor fundamentale; principiul a fost aplicat în Europa începând cu

OTE…

1998, odată cu crearea unei Curţi Europene a Drepturilor Omului cu caracter permanent, menită să garanteze dreptul de recurs celor peste 800 de milioane de europeni.

Sartre, J.-P., „Situaţia scriitorului în 1947”, în *Situations* II, Paris, Gallimard, 1948.

Sartre, J.-P., „Păstrând speranţa… (III), în *Le Nouvel Observateur*, 24 martie 1980.

Semnatarii apelului din 8 martie 2004 sunt: Lucie Aubrac, Raymond Aubrac, Henri Bartoli, Daniel Cordier, Philippe Dechartre, Georges Guingouin, Stephane Hessel, Maurice Kriegel-Valrimont, Lise London, Georges Seguy, Germaine Tillion, Jean-Pierre Vernant, Maurice Voutey.

Apelul a stârnit un ecou puternic în rândul tinerei generaţii, la fel ca discursul improvizat de Stephane Hessel pe 17 mai 2009 pe platoul Glieres, în cursul reuniunii anuale „Cuvintele Rezistenţei”, convocată la iniţiativa asociaţiei „Cetăţenii Rezistentei de Ieri şi de Astăzi”. Subliniind că laitmotivul Rezistenţei a fost „indignarea”, Hessel declara:

55

Note...

„Găsiţi-vă propriile voastre motive de indignare, alăturaţi-vă acestui amplu curent al istoriei!” Preluată de cineastul Gilles Perret pentru filmul său, *Walter, retour en resistance*, intervenţia lui Hessel a constituit punctul de plecare al textului publicat în această carte. Puteţi consulta pentru mai multe detalii site-ul asociaţiei, la adresa www. citoyens-resistants.fr

Postfaţa editorului francez

Stephane Hessel s-a născut la Berlin în 1917, fiu al unui scriitor şi traducător evreu, Franz Hessel, şi al unei pictoriţe, melomane şi scriitoare pe nume Helen Grund. Părinţii lui s-au mutat la Paris în 1924, împreună cu cei doi copii ai lor, Ulrich şi mezinul Stephane. Graţie mediului familial în care au crescut, ambii fii au frecventat avangarda pariziană, din rândurile căreia pot fi amintiţi dadaistul Marcel Duchamp şi sculptorul american Alexander Calder. Stephane este admis la Şcoala normală superioară din rue d’Ulm în 1939, dar războiul îl sileşte să-şi întrerupă studiile. Naturalizat francez din 1937, este recrutat în armată şi cunoaşte aşa-numitul „război

5?

Postfaţa editorului francez de paie” *, după care mareşalul PEtain trădează suveranitatea Franţei. În martie 1941, se alătură Franţei libere, sub conducerea generalului de Gaulle, la Londra. Lucrează la Biroul de

contraspionaj, informaţii şi acţiune (BCRA). Într-o noapte de la sfârşitul lunii martie a anului 1944, pătrunde în mod clandestin în Franţa, sub numele de cod „Greco”, având misiunea de a intra în contact cu diferitele reţele pariziene şi de a găsi noi locuri propice transmisiunilor radio, pentru a comunica la Londra informaţiile culese în vederea debarcării Aliaţilor. Pe 10 iulie 1944, este arestat de Gestapo la Paris, în urma unui denunţ: „Nu-i acuzăm pe cei care au vorbit sub tortură”, scria el într-un jurnal de memorii, *Danse avec le siècle,* în 1997. După interogatoriile sub tortură – îndeosebi după cea în cada cu apă, Hessel îşi deconcertează torţionarii vorbind germana, limba sa maternă – este trimis în lagărul de la Buchenwald, în Germania, pe 8 august

— Perioadă din al Doilea Război Mondial, între 3 septembrie 1939, când Franţa şi Marea Britanie au declarat război Germaniei, şi 10 mai 1940, când Franţa, Belgia, Luxemburg şi Ţările de Jos au fost invadate; în această perioadă, armatele aliate se mărgineau să aştepte ofensiva în tranşee, îndeosebi pe Linia Maginot (n.tr.).

1944, deci cu câteva zile înainte de eliberarea Parisului. Cu o zi înainte de execuţia prin spânzurare, izbuteşte in extremis să facă schimb de identităţi cu un francez decedat de tifos în lagăr. Sub noul său nume, Michel Boitei, frezor de meserie, este transferat în lagărul de la Rottleberode, în apropierea uzinei în care erau fabricate trenurile de aterizare pentru bombardierele germane Junker 52; din fericire – norocul i-a surâs mereu – este repartizat la serviciul contabilitate. Evadează, dar este prins şi mutat în lagărul de la Dora, unde erau fabricate rachetele V-1 şi V-2, graţie cărora germanii sperau încă să poată câştiga războiul. Trimis la batalionul

disciplinar, evadează din nou, de această dată izbutind să scape neprins. Trupele aliate ajunseseră în apropiere de Dora. În sfârşit, revine la Paris, la soţia lui, Vitia, şi la cei trei copii ai lor, doi băieţi şi o fată.

„Trebuia ca viaţa care mi-a fost redată s-o dedic unui scop", scria în memoriile sale acest vechi luptător al Franţei libere. În 1946, după ce a reuşit la concursul de angajare în Ministerul Afacerilor Externe, Stephane Hessel devine diplomat. Primul său post îl trimite la Organizaţia Naţiunilor Unite unde, în acelaşi an, Henri Laugier, secretar general adjunct al ONU şi secretar

al Comisiei pentru drepturile omului, îi propune să devină secretarul său de cabinet. În această calitate, Stephane Hessel face parte din comisia însărcinată cu elaborarea a ceea ce avea să devină Declaraţia Universală a Drepturilor Omului. Apreciem că, dintre cei doisprezece membri ai comisiei, şase au deţinut un rol foarte important: Eleanor Roosevelt, văduva regretatului preşedinte american Roosevelt, decedat în 1945, feministă angajată şi preşedinte al comisiei; doctorul Chang (din China lui Chiang Kai-shek, nu a lui Mao), vicepreşedinte al comisiei, care a afirmat că Declaraţia nu ar trebui să fie rodul exclusiv al gândirii occidentale; Charles Habib Malik (Liban), raportor al comisiei, prezentat frecvent ca „forţa motrice" a acesteia, împreună cu Eleanor Roosevelt; René Cassin (Franţa), jurist şi diplomat, preşedinte al comisiei consultative pentru drepturile omului de pe lângă Ministerul Afacerilor Externe – având o concepţie exigentă şi intervenţionistă asupra drepturilor omului, lui i se datorează redactarea unor articole şi atenuarea temerilor resimţite de unele state, inclusiv Franţa, care considerau că Declaraţia le ameninţă suveranitatea colonială; John Peters Humphrey

(Canada), avocat şi diplomat, colaborator apropiat al lui Laugier, autorul primei versiuni

Postfaţa editorului francez a Declaraţiei, un document de 400 de pagini; şi Ste-phane Hessel (Franţa), diplomat, şef de cabinet al lui Laugier şi cel mai tânăr membru al comisiei. Este perceptibilă amprenta pe care Franţa liberă a lăsat-o asupra comisiei. Declaraţia a fost adoptată pe 10 decembrie 1948, de Organizaţia Naţiunilor Unite, la Palais de Chaillot din Paris. Ca urmare a afluxului de noi funcţionari publici, mulţi dintre ei năzuind la un post generos remunerat, „izolându-i astfel pe puţinii aflaţi în căutarea idealului”, după cum scria el însuşi în memoriile sale, Hessel părăseşte Organizaţia Naţiunilor Unite. Ministerul Afacerilor Externe îl trimite ca reprezentant al Franţei în cadrul unor instituţii internaţionale. Cu această ocazie, revine temporar la New York şi la ONU. în timpul Războiului din Algeria, militează pentru independenţa acestei colonii franceze, în 1977, la sugestia secretarului general al preşedinţiei franceze, Claude Brossolette, fiul lui Pierre Brossolette, fost şef al BCRA, preşedintele Valery Giscard d’Estaing îi propune să preia postul de ambasador pe lângă Organizaţia Naţiunilor Unite de la Geneva. Hessel recunoaşte că, dintre toţi oamenii politici francezi, cel de care se simte cel mai aproape este Pierre Mendes France, pe care l-a cunoscut la

Londra în perioada Franţei libere, reîntâlnindu-l apoi, în 1946, la sediul din New York al Organizaţiei Naţiunilor Unite, unde acesta reprezenta Franţa în cadrul Consiliului Economic şi Social. Consacrarea sa ca diplomat va fi desăvârşită odată cu „schimbarea în guvernarea franceză”,

după cum scria el însuşi, „pe care a constituit-o venirea la Palatul Élysée a lui François Mitterrand”, în 1981. „Evenimentul a transformat un diplomat cu o specializare îngustă, în cooperarea multilaterală, cu numai doi ani înainte de vârsta de pensionare, într-un ambasador al Franţei”. Hessel se înscrie apoi în Partidul Socialist. „Mă întreb de ce. Primul răspuns: şocul anului 1995. Nu mi-aş fi imaginat că francezii pot fi atât de imprudenţi încât să-l aducă la preşedinţie pe Jacques Chirac”. Dispunând deja de un paşaport diplomatic, vizitează împreună cu noua sa soţie, în 2008 şi 2009, Fâşia Gaza, iar la întoarcere relatează despre viaţa dură a palestinienilor de acolo. „Întotdeauna m-am situat de partea disidenţilor”, declara el la vremea respectivă.

Şi tot el este cel care ne vorbeşte în această carte, la vârsta de 93 de ani.

S.C.